

Novozákonní zjevení Boha jako Otce, Syna a Ducha svatého¹

V první řadě si musíme uvědomit, že novozákonní knihy nejsou systematickým teologickým pojednáním, ale mnohem spíše svědectvím o tom, jak se první křesťané dopracovávali nového poznání Boha. **V Novém zákoně proto máme určité svědectví o přechodu od starozákonního pochopení Božího tajemství k onomu rozvinutému novozákonnímu.**

Druhý problém tkví v tom, že novozákonní výpovědi se týkají primárně toho, jak se Otec, Syn a Duch svatý projevují na rovině dějin spásy, tedy ve stvoření. V tomto případě hovoříme o tak zvané ekonomické Trojici. Výraz ekonomie se týká správy domu, správy stvoření ze strany Stvořitele. Jak je to s tak zvanou imanentní Trojicí (imanentní nyní vzhledem k božství), to do jisté míry Nový zákon ponechává otevřené. Patristická epocha se zabývala právě tímto problémem, všechny neadekvátní interpretace označované jako hereze, se týkaly přechodu od novozákonních výroků o ekonomické Trojici k jejímu nutnému předpokladu v podobě věčné, imanentní Trojice v božství.

Pokud jde o Boha Otce, v Novém zákoně platí, že **Bůh otců (*Jahve*) je Otcem Ježíše Krista (srov. např. Gal 4,4; Jan 3,16)**. Výraz Bůh (*ho Theos*) tedy označuje v zásadě první osobu Trojice.

Klíčovou otázkou je **božství Ježíše Krista**, protože s tím stojí a padá křesťanská identita a odlišnost křesťanství od judaismu. Není pochyb o tom, že povelikonoční komunita mnoha způsoby vyjadřovala svou víru v božský status Muže z Nazareta. Například otázka, zda věřící přicházející z jiných etnik (etnokřesťané) se mají obřezávat, implikuje status Ježíše Krista. Pokud by se tito noví věřící museli obřezávat, pak by Ježíš byl pod Tórou a měl status pouze proroka, pokud se ospravedlnění dochází nikoli cestou obřizky, ale vírou v Ježíše Krista, pak je Muž z Nazareta nad Tórou, a to je „místo“, které přísluší výlučně Zákonodárci jménem Bůh. Uvedená záležitost je dobře patrná například v Pavlově listu Galaťanům. Dalším takovým příkladem je titul „Pán“, „*Kýrios*“. Septuagintní překlad daným výrazem tlumočil hebrejské Boží jméno „*Adonaj*“. Jestliže tedy platí, že Ježíš je Pán, představuje to narážku na jeho božský status (srov. např. 1 Kor 12,3; Flp 2,6-11). Vyvrcholením novozákonního zpracování Ježíšova tajemství je prolog Janova evangelia (srov. Jan 1,1-18), kde je Ježíšova identita ztotožněna s Božím stvořitelem a zjevitelským Slovem. **Je-li Syn označen jako Bůh, je to vždy bez určitého členu (*Theos*).**

Projevoval Ježíš před Velikonoce jasné vědomí svého božského statusu? Zdá se, že tomu tak bylo. V evangeliích stojíme před velkým problémem, protože často neumíme jednoznačně rozlišit, co je sám předvelikonoční Ježíš, a co zase do něho promítnutá povelikonoční víra. Logicky vzato: Pokud by Ježíš neprojevoval své velmi vysoké sebevědomí, jenom stěžejí lze

¹ Pro další studium: C. V. POSPÍŠIL, *Jako v nebi, tak i na zemi. Náčrt trinitární teologie*, 3. vydání, Kostelní Vydří – Praha: Karmel. nakl. – Krystal, 2017, s. 178-214.

vysvětlit povelikonoční víru v jeho božství. Na nejobecnější rovině lze říci, že Ježíš vykládal Zákon s autoritou, která přísluší autorovi Zákona, čímž vyvolával úžas i iritaci. Jeho postoj k výsostným christologickým titulům před Velikonocemi také ukazuje na jeho neslýchané sebevědomí. Nikdy o sobě neřekne, že je Mesiáš, ale neřekne také, že jím není. Staví se v jistém ohledu na rovinu kroku relativního popření. Jako kdyby říkal: „Já nejsem Mesiáš v tom smyslu, jak si to představujete, protože já jsem Mesiáš v docela jiném smyslu.“ Jestliže prvotní církev Ježíše vyznává jako Mesiáše – Krista, pak si nelze jen tak snadno představit, že by někdo do evangelií vkomponoval skutečnost, že Ježíš se sám za Mesiáše výslovně před Velikonocemi neprohlásil. Pochopitelně klíčovou roli při zrodu povelikonoční víry sehrála tajemná zkušenost setkání učedníků se Vzkříšeným, což lze vnímat jako prazáklad přesvědčení o Mistrově božském statusu.

V Novém zákoně se nikde výslovně neříká, že Duch svatý je Bůh. Není také vždy zcela jasné, zda tento Duch je osoba. Například výroky předvelikonočního Ježíše vykazují v mnoha ohledech ještě starozákonní vnímání tohoto tajemství. Je to vcelku pochopitelné, protože lidé kolem něho by mu jinak nemohli rozumět. Zároveň ale Ježíš nikdy neřekne, že Duch svatý není Bůh a že není osoba. Tajemství se odhaluje až po Velikonocích a zejména po Letnicích, kdy se učedníkům dostává hluboké vnitřní zkušenosti s působením Pánova Ducha. Lze říci, že toto nové poznání se obrátí zejména v Mt 28,19, kde jsou Otec, Syn a Duch svatý stavěni na stejnou úroveň. Je-li tedy Otec Bohem, pak jím je Syn i Duch svatý. Jsou-li Otec a Syn osobami, pak jím je také Duch svatý.

Velice důležitou a zpravidla opomíjenou skutečností je, že **v Novém zákoně osoba Trojice zjevuje a oslavuje primárně nikoli sebe, nýbrž ukazuje na druhé dva.** Konkrétně Otec zjevuje a oslavuje Syna, Syn zjevuje a oslavuje Otce (srov. např. Jan 17,1-5), Duch zjevuje Otce (1 Kor 2,10-11) i Syna. Syn také zejména v Janově evangeliu zjevuje Ducha.

Z uvedené charakteristiky jednání osob Trojice v dějinách spásy vyplývá, že vytvářet například do sebe uzavřenou christologii nebo pneumatologii, která by nebrala v potaz trojiční ráz zjevení, je výraznou chybou. Konkrétně platí, že zjevení nemá pouze christologickou fázi, ale rovněž druhou, pneumatologickou fázi. Redukovat christologii na pouhé bádání o historickém Ježíšovi se ukazuje být slepou uličkou. To ovšem neznamená, že toto bádání by bylo zbytečné. Nepředstavuje ale jediné a definitivní kritérium teologického myšlení. Vždyť vrcholem zjevení je velikonoční drama, v němž Otec Syna definitivně zjevuje a oslavuje při vzkříšení a Syn tajemně zjevuje a oslavuje Otce v utrpení kříže. To vše nemůže být zcela srozumitelné bez pneumatologické fáze zjevení po Letnicích, kdy Duch naplno zjevuje Syna i Otce.